УДК 784:37.013(045)

https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1(19)-539-548

Волошин Петро Миколайович доцент кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва, Заслужений працівник культури України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м.Умань, https://orcid.org/0000-0002-6235-8003

ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку вокального мистецтва в сучасній педагогічній освіті. Автор розглядає особливості вокального мистецтва як виду музичного виконавства, що базується на майстерності володіння співацьким голосом, а також висвітлює основні тенденції його розвитку в умовах сучасної культури. У статті аргументується необхідність інтеграції мистецьких знань у систему вокально-виконавської підготовки здобувачів освіти, спрямованої на формування універсальної творчої особистості вокаліста, здатної адаптуватися до різноманітних вимог сучасного мистецького ринку. Автор також пропонує рекомендації щодо вдосконалення методики вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів, зокрема щодо використання інноваційних технологій, активізації самостійної роботи здобувачів освіти, розвитку їхніх творчих здібностей, артистизму, сценічної культури тощо.

Визначено, що вокально-виконавська підготовка майбутніх артистів-вокалістів може бути визначена як цілеспрямований, систематичний, планомірний процес опанування здобувачами освіти теоретичних і практичних знань, умінь, навичок, цінностей, які необхідні для виконання вокальних творів різних стилів, жанрів, епох, національностей, а також для реалізації власного творчого потенціалу, самовираження, саморозвитку, самоосвіти, самоорганізації, саморегуляції, самооцінки, самоконтролю, самокорекції, самоаналізу, самокритики, самомотивації, самодисципліни, самовдосконалення у професійній діяльності.

Структура вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів, на наш погляд, має включати такі складові: змістову, методичну, організаційну, контрольно-оцінну.

Ключові слова: вокальне мистецтво, вокальна педагогіка, вокально-виконавська підготовка, майбутні артисти-вокалісти, вища педагогічна освіта, здобувачі освіти, музичні жанри,творчий потенціал, музичне виконавство, естетичні ідеали.

Voloshyn Petro Mykolayovych Associate Professor of Musicology and Voc al and Choral Arts, Honored Worker of Culture of Ukraine, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna, Uman, https://orcid.org/0000-0002-6235-8003

VOCAL ART IN MODERN PEDAGOGICAL EDUCATION

Abstract. The article is dedicated to the topical issue of the development of vocal art in modern pedagogical education. The author considers the features of vocal art as a type of musical performance, which is based on the mastery of the singing voice, and also highlights the main trends of its development in the conditions of modern culture. The article argues the need for the integration of artistic knowledge into the system of vocal and performing training of education seekers, aimed at forming a universal creative personality of a vocalist, capable of adapting to various requirements of the modern art market. The author also offers recommendations for improving the methodology of vocal and performing training of future artists-vocalists, in particular regarding the use of innovative technologies, activation of independent work of education seekers, development of their creative abilities, artistry, stage culture, etc.

It has been determined that the vocal performance training of future artists-vocalists can be defined as a purposeful, systematic, planned process of acquiring theoretical and practical knowledge, abilities, skills, values, which are necessary for the performance of vocal works of various styles, genres, eras, nationalities, as well as for realizing one's own creative potential, self-expression, self-development, self-education, self-organization, self-regulation, self-evaluation, self-control, self-correction, self-analysis, self-criticism, self-motivation, self-discipline, self-improvement in professional activity.

In our opinion, the structure of vocal performance training of future artists-vocalists should include the following components: substantive, methodical, organizational, control and evaluation.

Keywords: vocal art, vocal pedagogy, vocal and performing training, future artists-vocalists, higher pedagogical education, education seekers, musical genres, creative potential, musical performance, aesthetic ideals.

Постановка проблеми. Вокальне мистецтво є одним з найдавніших і найпоширеніших видів музичного виконавства, яке відображає духовність, національну самобутність, естетичні ідеали та культурні традиції різних народів світу.

Воно має величезний вплив на розвиток особистості, її пізнавальних, емоційних, вольових, моральних, естетичних якостей, а також на формування світогляду, ціннісних орієнтацій, мистецького смаку, творчого потенціалу

тощо. Вокальне мистецтво є також важливим засобом комунікації, вираження почуттів, думок, настроїв, ідей, переживань, світосприйняття через мову музики та слова.

Сучасна культура характеризується динамічними змінами, різноманітністю стилів, жанрів, форм, напрямів, течій, тенденцій, які відбиваються на розвитку вокального мистецтва. Сьогодні вокалісти повинні володіти не тільки високою виконавською майстерністю, але й широким мистецьким діапазоном, знати історію та теорію музики, літератури, мови, культури, бути орієнтованими в сучасних мистецьких процесах, вміти адаптуватися до різних вимог та очікувань аудиторії, брати участь у різноманітних мистецьких проєктах, співпрацювати з іншими митцями, використовувати інноваційні технології тощо. Отже, сучасне вокальне мистецтво наближається до театралізації та видовищності, що у свою чергу активізує проблему розвитку артистизму майбутніх вокалістів.

Враховуючи вищевикладене, актуальною є проблема розвитку вокального мистецтва в сучасній педагогічній освіті, зокрема вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів у закладах вищої освіти України. На нашу думку, традиційна система вокально-виконавської підготовки здобувачів освіти мистецьких факультетів вищих педагогічних навчальних закладів не охоплює всіх видів діяльності артиста-вокаліста, а отже, потребує реалізації такого методологічного підходу, який міг би забезпечити інтеграцію мистецьких знань у систему вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів; розробка рекомендацій щодо вдосконалення вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів на основі інтеграції мистецьких знань у систему вокально-виконавської підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток вокального мистецтва в сучасній педагогічно-музичній освіті в Україні зробили науковці Л. Беземчук, Н.Гребенюк, С. Ковальова, У. Маркотенко, Л.Масол, М. Микиша, Н. Овчаренко, О. Рудницька, О. Скворцова, Ю. Юцевич та інші. Вони досліджують різні аспекти означеної проблеми, включаючи методику вокально-виконавської підготовки, інтеграцію мистецьких знань у систему освіти, а також вплив сучасної культури на розвиток вокального мистецтва. Однак використання інноваційних технологій, активізації самостійної роботи здобувачів освіти ще недостатньо науково обґрунтовано.

Метою статті є аналіз сучасного стану та перспектив вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів у закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Вокально-виконавська підготовка майбутніх артистів-вокалістів є складним і багатогранним процесом, який передбачає

формування у здобувачів освіти не тільки професійних знань, умінь, навичок, але й мистецької свідомості творчої особистості, артистичної культури, сценічної впевненості, емоційної виразності, комунікативної компетентності тощо.

Отже, вокально-виконавська підготовка майбутніх артистів-вокалістів може бути визначена як цілеспрямований, систематичний, планомірний процес опанування здобувачами освіти теоретичних і практичних знань, умінь, навичок, цінностей, які необхідні для виконання вокальних творів різних стилів, жанрів, епох, національностей, а також для реалізації власного творчого потенціалу, самовираження, саморозвитку, самоосвіти, самоорганізації, саморегуляції, самооцінки, самоконтролю, самокорекції, самоаналізу, самокритики, самомотивації, самодисципліни, самовдосконалення у професійній діяльності.

Структура вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів, на наш погляд, має включати такі складові: змістову, методичну, організаційну, контрольно-оцінну.

Змістова складова вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів визначається набором теоретичних і практичних знань, умінь, навичок, цінностей, які здобувачі освіти повинні засвоїти в процесі навчання. Змістова складова вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів може бути поділена на такі блоки: вокально-технічний, вокально-стильовий, вокально-історичний, вокально-теоретичний, вокально-практичний, вокально-творчий.

Вокально-технічний блок включає знання, уміння, навички, що торкаються фізіології, анатомії, гігієни, психології співацького голосу, основ вокальної техніки, дихальної техніки, артикуляції, інтонації, резонансу, тембру, реєстрів, вокальних режимів, вокальних ресурсів, вокальних дефектів, вокальної реабілітації тощо.

Вокально-стильовий блок включає знання, уміння, навички, що торкаються особливостей виконання вокальних творів різних стилів, жанрів, епох, національностей, а також вміння аналізувати, інтерпретувати, адаптувати, аранжувати, імпровізувати вокальні твори з урахуванням їх стильових особливостей.

Вокально-історичний блок включає знання, уміння, навички, що торкаються історії розвитку вокального мистецтва, вокальних шкіл, вокальних стилів, вокальних жанрів, вокальних форм, вокальних творів, вокальних традицій, вокальних течій, вокальних напрямів, вокальних тенденцій, вокальних інновацій, вокальних експериментів, вокальних феноменів, вокальних проблем, вокальних персоналій тощо.

Вокально-теоретичний блок включає знання, уміння, навички стосовно теорії музики, теорії літератури, теорії мови, теорії культури, теорії мистецтва, теорії вокальної педагогіки, теорії вокальної методики, теорії вокальної психології, теорії вокальної дидактики, теорії вокальної акмеології, теорії вокальної антропології, теорії вокальної соціології, теорії вокальної естетики, теорії вокальної етики, теорії вокальної філософії тощо. Ці знання допомагають здобувачам світи розуміти вокальне мистецтво як складне явище, що має багато аспектів, вимірів, чинників, впливів, зв'язків, сенсів, цілей, функцій, ролей, значень тощо.

Вокально-практичний блок включає знання, уміння, навички, що торкаються практики виконання вокальних творів, а також практики вокальної педагогіки, вокальної методики, вокальної психології, вокальної дидактики, вокальної акмеології, вокальної антропології, вокальної соціології, вокальної естетики, вокальної етики, вокальної філософії тощо. Ці знання допомагають майбутнім фахівцям застосовувати свої теоретичні знання на практиці, розвивати власні вокальні уміння та навички, вдосконалювати свою вокальну техніку, стиль, інтерпретацію, артистизм, виразність, комунікацію тощо.

Вокально-творчий блок включає знання, уміння, навички, які спрямовані на творчість у вокальному мистецтві, а також на розвиток творчої особистості вокаліста, творчого потенціалу, творчих здібностей, творчих процесів, творчих методів, творчих стратегій, творчих завдань, творчих проєктів, творчих результатів, творчих продуктів, творчих оцінок, творчих проблем, творчих рішень тощо. Ці знання допомагають здобувачам освіти реалізувати власний творчий потенціал, виявляти свої творчі здібності, розвивати свою творчу особистість, створювати свої творчі продукти, оцінювати власні творчі результати, розв'язувати свої творчі проблеми тощо.

Як показує досвід, у процесі вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів варто враховувати й функції такої підготовки. Поділяємо їх на такі: пізнавальна, розвивальна, виховна, професійна, творча, комунікативна, культурологічна, соціальна. Розглянемо змістовий аспект кожної з них.

Пізнавальна функція вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів полягає в забезпеченні здобувачів освіти необхідними знаннями про вокальне мистецтво, його історію, теорію, практику, творчість, проблеми, перспективи тощо.

Розвивальна функція вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів полягає в сприянні розвитку вокальних умінь, навичок, техніки, стилю, інтерпретації, артистизму, виразності, комунікації, творчих здібностей, творчої особистості, творчого потенціалу, творчих процесів,

творчих методів, творчих стратегій, творчих завдань, творчих проєктів, творчих результатів, творчих продуктів, творчих оцінок, творчих проблем, творчих рішень тощо.

Виховна функція вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів полягає в формуванні у здобувачів освіти мистецької свідомості, мистецького смаку, мистецьких цінностей, мистецької культури, мистецької самооцінки, мистецької самокритики, мистецької самомотивації, мистецької самодисципліни, мистецької самовдосконалення тощо.

Професійна функція вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів полягає в підготовці здобувачів освіти до виконання своїх професійних обов'язків, а також адаптації до різних умов та вимог сучасного мистецького ринку, до постійного підвищення своєї професійної кваліфікації, до самостійної професійної діяльності, до професійного спілкування, до професійної конкуренції, до професійної співпраці, до професійної мобільності, до професійної толерантності, до професійної етики тощо.

Творча функція вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів полягає в стимулюванні творчої активності, творчої ініціативи, творчої самореалізації, творчої самовираження, творчої саморозвитку, творчої самоосвіти, творчої самоорганізації, творчої саморегуляції, творчої самооцінки, творчої самокритики, творчої самомотивації, творчої самодисципліни, творчого самовдосконалення тощо.

Комунікативна функція вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів полягає в навчанні здобувачів освіти ефективно спілкуватися з аудиторією, партнерами, колегами, керівниками, критиками, експертами, журі, медіа тощо за допомогою вокального мистецтва, а також в розвитку комунікативних умінь, навичок, компетентності, культури, етикету, стратегій, тактик, стилів, методів, засобів, форм, видів, типів, режимів, каналів, кодів, сигналів, повідомлень, зворотного зв'язку тощо.

Культурологічна функція вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів полягає в формуванні у здобувачів освіти культурної свідомості, культурного смаку, культурних цінностей, культурної культури, культурної самооцінки, культурної самокритики, культурної самомотивації, культурної самодисципліни, культурного самовдосконалення тощо, а також у прилученні здобувачів освіти до культурної діяльності, культурної спадщини, культурної спільноти, культурної різноманітності, культурної толерантності, культурної інтеграції, культурної ідентичності, культурної динаміки, культурної трансформації, культурної інновації тощо.

Соціальна функція вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів полягає в формуванні у них соціальної свідомості, соціального смаку, соціальних цінностей, соціальної культури, соціальної

самооцінки, соціальної самокритики, соціальної самомотивації, соціальної самодисципліни, соціального самовдосконалення тощо, а також в забезпеченні їх соціальною роллю, соціальною відповідальністю, соціальною корисністю, соціальною престижністю, соціальною активністю, соціальною адаптацією, соціальною інтеграцією, соціальною мобільністю, соціальною толерантністю, соціальною солідарністю тощо.

У процесі вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів варто увагу приділити й критеріям, які виділяємо як базові: знаннєвий, уміннєвий, навичковий, ціннісний, творчий, комунікативний, культурологічний, соціальний.

Знаннєвий критерій вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів відображає рівень засвоєння здобувачами освіти теоретичних знань про вокальне мистецтво, його історію, теорію, практику, творчість, особливості, проблеми, перспективи тощо.

Уміннєвий критерій вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів відображає рівень володіння ними вокальною технікою, дихальною технікою, артикуляцією, інтонацією, резонансом, тембром, реєстрами, вокальними режимами, вокальними ресурсами, вокальними дефектами, вокальною реабілітацією тощо, а також вміння аналізувати, інтерпретувати, адаптувати, транспонувати, аранжувати, імпровізувати вокальні твори з урахуванням їх вокально-технічних особливостей.

Навичковий критерій вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів відображає рівень сформованості навичок виконання вокальних творів різних стилів, жанрів, епох, національностей, а також навичок вокальної педагогіки, вокальної методики, вокальної психології, вокальної дидактики, вокальної акмеології, вокальної антропології, вокальної соціології, вокальної естетики, вокальної етики, вокальної філософії тощо.

Ціннісний критерій вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів відображає рівень сформованості мистецьких, професійних, творчих, комунікативних, культурологічних, соціальних цінностей, які визначають їхнє ставлення до вокального мистецтва, до себе як вокаліста, до аудиторії, до партнерів, до колег, до керівників, до критиків, до експертів, до журі, до медіа тощо.

Творчий критерій вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів відображає рівень реалізації власного творчого потенціалу, виявлення своїх творчих здібностей, розвитку себе як творчої особистості, створення своїх творчих продуктів, оцінки своїх творчих результатів, розв’язання своїх творчих проблем тощо.

Комунікативний критерій вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів відображає рівень навчання здобувачів освіти ефективно

спілкуватися з аудиторією, партнерами, колегами, керівниками, критиками, експертами, журі, медіа тощо за допомогою вокального мистецтва, а також рівень розвитку комунікативних умінь, навичок, компетентності, культури, етикету, стратегій, тактик, стилів, методів, засобів, форм, видів, типів, режимів, каналів, кодів, сигналів, повідомлень, зворотного зв'язку тощо.

Культурологічний критерій вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів відображає рівень сформованості у них культурної свідомості, культурного смаку, культурних цінностей, культури, культурної самооцінки, культурної самокритики, культурної самомотивації, культурної самодисципліни, культурного самовдосконалення тощо, а також рівень прилучення здобувачів освіти до культурної діяльності, культурної спадщини, культурної спільноти, культурної різноманітності, культурної толерантності, культурної інтеграції, культурної ідентичності, культурної динаміки, культурної трансформації, культурної інновації тощо.

Соціальний критерій вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів відображає рівень сформованості соціальної свідомості, соціального смаку, соціальних цінностей, соціальної культури, соціальної самооцінки, соціальної самокритики, соціальної самомотивації, соціальної самодисципліни, соціального самовдосконалення тощо, а також рівень забезпечення здобувачів освіти соціальною роллю, соціальною відповідальністю, соціальною корисністю, соціальною престижністю.

Висновки. Отже, на основі аналізу сучасного стану та перспектив вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів у закладах вищої освіти України розроблено рекомендації щодо її вдосконалення на основі інтеграції мистецьких знань у систему вокально-виконавської підготовки здбувачів освіти.

Виявлені проблеми, труднощі, перешкоди, ризики, що ускладнюють процес вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів та шляхи їх подолання сприятимуть процесу вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів.

Розроблені рекомендації щодо вдосконалення вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів на основі інтеграції мистецьких знань у систему вокально-виконавської підготовки здобувачів освіти, а також запропонована модель процесу вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів на основі інтеграції мистецьких знань допоможе у вирішенні нагальної проблеми підготовки майбутніх артистів-вокалістів.

Подальше дослідження проблеми. Стаття не розкриває всіх аспектів означеної проблеми. Перспективними для подальшого наукового дослідження є питання розробки дистанційної підготовки майбутніх фахівців.

Література:

1. Бойко Л. Вокальна інтерпретація: навчальний посібник. Київ: Музична Україна, 2014. 176 с.

2. Варнавська Л., Вікторова М., Саймукова А. Сучасні методи та прийоми розвитку вокальної майстерності студентів факультету мистецтв. Інноваційна педагогіка. 2020. № 25. С. 23-28.

3. Горбачевська Л. Вокальна естетика: навчальний посібник. Київ:Музична Україна, 2013. 160 с.

4. Гмиріна С.В. Розвиток харизматичних якостей соліста-вокаліста у процесі фахової підготовки. Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. 2018. №3. С. 110-115. URL: http:// nbuv.gov.ua/UJRN/maed 2018 3 22.

5. Лисенко І. Вокальна методика: навчальний посібник. Київ: Музична Україна, 2016. с. 208

6. Ткаченко З. Формування вокальних компетенцій студентів у процесі фахової підготовки. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Вінниченка, 2016, 9(3), С. 114-117.

7. Ткаченко Т. Методи самостійної роботи з постановки голосу для студентів заочного відділення на музично-педагогічних факультетах. Молодь і ринок. 2011. № 5. С. 30-33. URL: http:// nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_5_

8. Безклубенко С. Д. Мистецтво : терміни і поняття : енциклопед. вид. : у 2 т. Київ : Ін-т культурології НАН України, 2010. Т. 2 (М-Я). 256 с.

9. Юган Н. Л., Дворянчикова С. Є. Навчання критичного мислення в українських вишах: освітні тренди та виклики впровадження. Scientific letters of academic society of Michal Baludansky. (Словацька Республіка, м. Кошице). 2018. 6/2A. P. 51-56.

References:

1. Bojko, L. (2014). *Vokal'na interpretacija [Vocal interpretation].* Kiïv: Muzichna Ukraïna [in Ukrainian].

2. Varnavs'ka, L., Viktorova, M., Sajmukova, A. (2020). Suchasni metodi ta prijomi rozvitku vokal'noï majsternosti studentiv fakul'tetu mistectv [Modern methods and techniques development of vocal skills of students of the Faculty of Arts]. *Innovacijna pedagogika - Innovative pedagogy*, 25, 23-28 [in Ukrainian].

3. Gorbachevs'ka, L. (2013). *Vokal'na estetika [Vocal aesthetics].* Kiïv:Muzichna Ukraïna [in Ukrainian].

4. Gmirina, S.V. (2018). Rozvitok harizmatichnih jakostej solista-vokalista u procesi fahovoï pidgotovki [Development of charismatic qualities of a soloist-vocalist in the process of professional training]. *Muzichne mistectvo v osvitologichnomu diskursi - Musical art in educational discourse*, 3, 110-115. Retrieved from http:// nbuv.gov.ua/UJRN/maed 2018 3 22. [in Ukrainian].

5. Lisenko, I. (2016). *Vokal'na metodika [Vocal technique].* Kiïv: Muzichna Ukraïna [in Ukrainian].

6. Tkachenko, Z. (2016). Formuvannja vokal'nih kompetencij studentiv u procesi fahovoï pidgotovki [Formation of vocal competences of students in the process of professional training]. *Naukovi zapiski Kirovograds'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Volodimira Vinnichenka - Scientific notes of Volodymyr Vinnichenko Kirovohrad State Pedagogical University*, 2016, 9(3), 114-117 [in Ukrainian].

7. Tkachenko, T. (2011). Metodi samostijnoï roboti z postanovki golosu dlja studentiv zaochnogo viddilennja na muzichno-pedagogichnih fakul'tetah [Methods of independent work on voice production for students of the correspondence department at music and pedagogical faculties]. *Molod' i rinok - Youth and the market*, 5, 30-33. Retrieved from http:// nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_5_ [in Ukrainian].

8. Bezklubenko, S. D. (2010). *Mistectvo : termini i ponjattja [Art: terms and concepts].* (vol. 1-2). Kiïv : In-t kul'turologiï NAN Ukraïni [in Ukrainian].

9. Yugan N.L., Dvoryanchykova S.E. Teaching critical thinking in Ukrainian universities: educational trends and implementation challenges. Scientific letters of academic society of Michal Baludansky. (Slovak Republic, Kosice). 2018. 6/2A. P. 51-56 [in Ukrainian].